tos keramikos šukių ir gyvulių kaulų. Šio sluoksnio storis buvo 1,03 m. 1,12 m gylyje prasidėjo įžemis – gelsvas smėlis.

Šurfas 4. Po 12 cm storio velėna buvo 33–38 cm storio juodos žemės su griuvenomis sluoksnis. 45–50 cm gylyje prasidėjo supilto gelsvo smėlio sluoksnis, kurio storis buvo 28–25 cm. 73–75 cm gylyje prasidėjo antrasis juodos žemės su griuvenomis 52–20 cm storio sluoksnis. Po juo 1,25–0,95 m gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis su moliu. Viršutiniame juodos žemės su griuvenomis sluoksnyje rasta XIX a. žiestos keramikos šukių, koklio šukė ir gyvulių kaulų. Apatiniame juodos žemės sluoksnyje buvo tik XIX a. žiestos keramikos šukių.

Šurfas 5. Po 10 cm storio velėna buvo juoda žemė su griuvenomis. Šurfo dugne, 1,27 m gylyje šis sluoksnis nesibaigė. Jame rasta XVIII a. čerpių ir XIX a žiestos keramikos bei stiklo šukių.

Šurfas 6. Po 5 cm storio velėna buvo 12–10 cm storio juodo žvyringo dirvožemio sluoksnis. 17–15 cm gylyje prasidėjo rusvas smėlis su griuvenomis. Šurfo dugne, 1,05 m gylyje šis sluoksnis nesibaigė. Jame rasta XIX a. žiestos keramikos šukių.

Šurfas 7. Po 12 cm storio velėna buvo 30–43 cm storio pilko maišyto smėlio sluoksnis. Jame rasta XIX a. žiestos keramikos šukių ir gyvulių kaulų. 45–55 cm gylyje prasidėjo rusvas smėlis su griuvenomis. Šurfo dugne, 1,3 m gylyje jis nesibaigė. Rusvame smėlyje rasta XVIII a. čerpių šukių ir žmonių kaulų.

The churchyard of the Troškūnai Church of the Holy Trinity

In 2008 UKM excavated seven test pits (a total area of 7 m^2) in the churchyard of the Troškūnai (Anykščiai District) Church of the Holy Trinity and found 18th–19th-century trenches and fill containing masonry rubble, roof tiles, wheel thrown pottery, glass shards, and animal bones. Human bones were also found in test pits 1, 2, 4, and 7.

Saulius Sarcevičius,
Linas Kvizikevičius

Šv. Stepono bažnyčios Vilniuje šventorius

2008 m. LII MTS atliko archeologinius tyrimus Vilniuje, Šv. Stepono bažnyčios šventoriuje. Minėta bažnyčia yra viena pirmųjų Vilniaus priemiestinių mūrinių bažnyčių. Bažnyčia ir prie jos buvusi Šv. Lozoriaus vardo špitolė buvo pastatyta 1600 m. už Rūdininkų vartų, to paties vardo priemiestyje. Manoma, kad jos pastatytos neatsitiktinai: jau prieš tai toje vietoje buvusių maro ir badmečių aukų kapinėse. 1612 m., kai medinė špitolė buvo jau pasenusi, miestiečiai A. ir E. Viežbickiai atstatė ją savo lėšomis, bet jau mūrinę, numatytą 24 ligoniams, ir įrengė joje 3 koplyčias. Per 1655 m. karą bažnyčia nukentėjo nuo gaisro, o špitolė buvo sugriauta. Pastaroji buvo atstatyta medinė tik 1673 m. 1715 m. Šv. Stepono bažnyčia buvo atiduota rokitams, įsikūrusiems su savo špitole ir bažnyčia prie pat Žemutinės pilies. Jų viršininkas K. Liutkevičius, tapęs bažnyčios klebonu, atnaujino ją iš išorės ir prie jos pristatė Šv. Roko koplyčią, taip pat praplėtė Šv. Lozoriaus špitolę, pripirkęs gretimą namą ir ją aptvėręs. Taip pat aptvėrė kapines. 1737 m. rugsėjo 5 d. popiežiaus Klemenso XII leidimu buvo įsteigtas ir ant špitolės sklypo pastatytas Šv. Mergelės Marijos (arba mari-

javičių) vienuolynas. Jo steigėjas ir fundatorius buvo Šv. Stepono bažnyčios klebonas kunigas J. S. Turčinovičius (1773 m.), kuris naują vienuolyną pavadino Šv. Marijos gyvenimo vardu (*Mariae Vitae*). Vienuolių tikslas buvo rūpintis bajoriškos kilmės našlaitėmis ir norinčiomis priimti krikščionybę neofitėmis, jų auklėjimu bei apmokymu ir parengimu šv. krikštui. 1794 m. šalia bažnyčios esantys vienuolyno pastatai sudegė, vietoj jų iš plytų mūro atstatyti dviejų korpusų ir vieno aukšto pastatai ir oficinos našlaitėms. 1801–1806 m. bažnyčia buvo kiek rekonstruota, ant jos vieno aukšto zakristijos pristatyti dar 2 aukštai, sutvirtinti pastato pamatai ir kt. Tuo metu pasikeitė ir bažnyčios aplinka. Prie vartų, vedančių į kapines, įrengta varpinė ant stulpų. 1821 m. Šv. Stepono bažnyčia neteko parapijinio statuso. Parapija buvo atiduota Visų Šventųjų bažnyčiai, priklausančiai karmelitams. Kartu karmelitų žinion perėjo ir parapinės kapinės, tačiau marijavičių vienuolyno fundacinis turtas bei pajamos pasiliko prie Šv. Stepono bažnyčios. 1820 m. bažnyčia buvo iš pagrindų restauruota. Aplinkinėje teritorijoje stovėjo klebonijos pastatai ir vienuolynas su ūkiniais bei kitais pastatais. 1864 m. gruodžio 12 d. caro įsaku vienuolynas buvo uždarytas, vienuolės perkeltos į benediktinių vienuolyną prie Šv. Kotrynos bažnyčios, o konfiskuoti pastatai paversti kalėjimu. 1892 m. bažnyčios klebonas rūpinosi, kad bažnyčia būtų atitverta nuo kalėjimo teritorijos. Centrinis bažnyčios įėjimas buvo atstatytas tik 1914 m., kai kalėjimo vadovybė sutiko perduoti bažnyčiai dalį sklypo priešais minėtą įėjimą ir perkelti pagal nustatytą ribą tvorą. Tais pačiais metais buvo atstatyta beveik visiškai sugriauta Šv. Roko koplytėlė. Po I Pasaulinio karo bažnyčioje ir išlikusiuose pastatuose buvo įsikūrusios įmonės (plytelių gamybos cechas), patalpos naudotos sandėliams ir kt.

Posesijoje ir jos aplinkinėje teritorijoje nuo seniausių laikų (bent nuo XVI a.) būta palaidojimų, kapinių. Vėliau buvo laidojama prie bažnyčios, šventoriuje – oficialiai iki 1865 m, o praktiškai iki 1885 m. Šventorius buvo aptvertas mūru. Šalia buvo kitos – rokitų kapinės, kuriose laidoti neturtingieji ir mirusieji špitolėse, jos buvo apvestos tik grioviu. Į jas iš šventoriaus mūro buvo varteliai. Šios dvejos XIX a. pradžios kapinės buvo apvestos mūru su varteliais, įrengtos katakombos. Kapinėse buvo palaidota labai daug žymių žmonių – tarp jų architektai J. Pusje, L. Gucevičius. 1885 m. Zoštautas surašė 107 įžymių žmonių antkapių tekstų. Po II Pasaulinio karo kapinių teritorija buvo užasfaltuota.

Tyrimai buvo atliekami bažnyčios pamatų hidroizoliacijos vietoje, tai yra 2 m plote aplink išorinę bažnyčios sieną, per visą sienos perimetrą. Ištirtos 4 apie 200 m^2 bendro ploto perkasos. Žvalgymai vyko šventoriuje, stebint mechanizuotus paviršiaus pažeminimo darbus: V dalyje – šalinant nuo 80 iki 150 cm storio XX a. suformuotą gruntą, Š ir P dalyse – nuo 40 iki 150 cm, R dalyje – 30–40 cm storio gruntą. Mokslinis tyrimų tikslas – patikslinti kapinių atsiradimo laiką, įvertinti atidengtų kultūrinio sluoksnio horizontų stratigrafiją ir jų susiformavimo aplinkybes. Paveldosauginis tikslas – iki projektinio gylio ištirti teritoriją žemės judinimo darbų zonoje.

2008 m. archeologinių tyrimų metu aptiktas 121 nesuardytas žmonių palaidojimas. Visi mirusieji laidoti karstuose, aukštielninki, galvomis į V, dažniausiai be jokių įkapių. Palei bažnyčios sienas buvo laidojami įvairaus amžiaus ir lyties mirusieji: identifikuoti 22 vyrų, 32 moterų, 67 nenustatytos lyties griaučiai.

Pagal amžių grupes daugiausia aptikta suaugusiųjų kapų – 63, 24 vaikų, 16 kūdikių, naujagimių. Perkasose taip pat aptikti ne mažiau kaip 27 suardytų individų palaikai (žr. p. 542–543). R dalyje, šalia apsidos aptikti bažnyčios pirminio statybos laikotarpio mūro fragmentai. Jo paskirtis nėra aiški. Šalia bažnyčios P sienos fiksuotos XIX a. mūrinio priestato liekanos, XX a. akmenų grindinys. Grindinys klotas iš suskaldytų antkapių. Čia rastos antkapio dalys su didikų Sapiegų giminės herbu. Palei bažnyčios Š sieną aptiktos tvoros pamato liekanos; prie V sienos – įėjimo į bažnyčią slenkstis su duobe.

The churchyard of the Vilnius Church of St Stephen

In 2008 the LII MTS conducted an excavation in the churchyard of the Church of St Stephen. During it, four trenches (a total area of 200 m^2) were excavated at the site of the waterproofing of the church's foundation (a 2 m wide strip around the entire outside perimeter of the church wall). 121 undisturbed human burials were discovered. All of the individuals were buried supine in coffins, heads to the W, and many without grave goods. Individuals of various ages and both sexes were buried along the church wall: the skeletons of 22 males, 32 females, and 67 individuals of undetermined sex were identified. There were 63 adult burials, the most frequently encountered age group, 24 child burials, 17 infant burials, and 16 newborn burials. The remains of at least 27 destroyed burials were also discovered in the trenches. Fragments of a masonry wall from the period of the church's original construction were discovered in the E part beside the apse. Its purpose is not clear. The remains of a 19th-century masonry wing and 20th-century stone paving were recorded beside the church's E wall. The paving was created from broken grave stones. Part of a grave stone with the coat-of-arms of the ducal Sapiega family was found here. The remains of a fence foundation were discovered alongside the church's N wall and church's entrance doorsill with a recess was discovered near the W wall.

Ernestas Vasiliauskas

Naujosios Žagarės bažnyčios šventorius

2008 m. gegužės 20 d. buvo tęsiami 2007 m. pradėti (žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 307–309) archeologiniai žvalgymai Naujosios Žagarės (Joniškio r.) Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios šventoriaus (Miesto aikštė 1) tvoros koplytėlių elektros kabelio apšvietimo trasų vietoje. Trasų ilgis – 200 m, plotis – 30 cm, projektinis gylis – 50 cm, žvalgytas bendras 60 m^2 plotas.

Kastose trasose iki 20 cm gylio buvo velėninis sluoksnis. Jame rasta TSRS monetų (1955 m. 15 kapeikų, 1962 m. 1 kapeika, 1980 m. 2 kapeikos). Po juo, 20 cm gylyje, atsidengė molio, maišyto su žeme, negausiomis kalkėmis bei raudonų plytų smulkiomis nuolaužomis, sluoksnis. Jame rasta banguotų čerpių nuolaužų, oksidacinės glazūruotos keramikos. Šventoriaus Š kampe, į R nuo zakristijos, aptiktas griuvenų sluoksnis. Jis aptiktas plote ir į ŠR nuo bažnyčios.

Žvalgymų metu 30–50 cm gylyje rasta XVII–XVIII a. radinių. Tai 2 geležinės kaltinės vinys, žalvarinė segė (?), saga su Rusijos imperijos herbu, kryželis ir jo skersinis, 2 medali-